BİR ULUSUN DOĞUŞU YA DA BİR SANATIN DOĞUŞU

Yasin Ilgaz Irmak

**

Bibliyografya künyesi:

Irmak, Yasin Ilgaz., "Bir Ulusun Doğuşu ya da Bir Sanatın Doğuşu"., Film Arası., Sayı: 38., Şubat 2014., İstanbul, ss.28-29 (2 sayfa)

***

İNCELEMEYE KONU OLAN FİLMİN KÜNYESİ:

Filmin adı: BİR ULUSUN DOĞUŞU
Yapım yılı:1915
Yönetmen-Senaryo: DAVID W.GRIFFITH
Eser: THOMAS DIXON(*The Clansman* isimli romanı)

Yapımcı: DAVID W.GRIFFITH, H.E.AITKEN
Oyuncular: LILIAN GISH, MAE MARSH, HENRY B.WALTHALL, MIRIAM COOPER, RALP LEWIS, GEORGE SIEGMANN
Görüntü Yönetmeni: G.W. BITZER
Kurgu: DAVID W.GRIFFITH
Müzik: JOSEPH CARL BREIL

***

Açıklama:

1-)Bu yazı Bilim ve Sanat Vakfı(BİSAV)'nın çatısı altında, Murat Pay'ın eğitmenliğinde, 2012 yılının Kasım ayından 2013 yılının Mayıs ayına kadar süren "Hayal Perdesi Film atölyesi" kapsamında "Film Analizi" ödevi olarak yazılmış olup; daha sonra Film Arası dergisinde neşredilmiştir. 2-)Film Arası dergisinde neşredilen nüshasında dipnotlar ve kaynakça , dergi yönetiminin tarafıma danışma veya haber verme nezaketi göstemeden resen aldığı bir kararla yayınlanmamıştır.

BİR ULUSUN DOĞUŞU YA DA BİR SANATIN DOĞUŞU

"Sinemada öldürücü vuruşu oyuncular değil, ***yönetmenler yaparlar.*** *O yüzden yönetmen, saygınlık açısından en popüler oyuncudan bile bir basamak daha yukarıda muamele görmelidir."*[1]
D.W.GRIFFITH

Sinemayı daha doğru bir ifade ile sinematografı bir çamaşır veya bulaşık makinesi gibi salt bir teknik/teknolojik icat olarak ele alırsak bunun mucidinin Lumiere kardeşler olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak, sinema bir sanat ve özgün bir anlatı formuysa bunun mucidinin David W. Griffith olduğunu söylersek zannedersem abartmış olmayız.

Peki, neydi Griffith'i bizim için bu kadar önemli yapan?

GRIFFITH VE ÖZGÜN BİR ANLATI FORMU OLARAK SİNEMA

Her şeyden önce Griffith, sinemada o zamana kadar yapıldığı gibi bir sahneyi tek bir seferde, uzun ve durağan bir çekimle resimlemek yerine, yönetmenin seyircide yaratmak istediği dramatik duygu temelinde planlara bölerek anlatmıştır. Bu durum beraberinde çekilen planların yumuşak bir şekilde bağlanması gereğini ortaya çıkarmıştır ki, bu da gerçek anlamıyla "kurgu" dediğimiz olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yani artık "gerçek mekân ve zaman" yönetmenin istekleri ve dramatik amaçları çerçevesinde planlara bölünüyor; kurgu aşamasında da gene yönetmenin dramatik amaçları zemininde bir araya getirilerek gerçek mekândan ve zamandan ayrı bir "filmsel mekân ve zaman" yaratılıyordu. Bu yaratımın sekteye uğramaması için de planlar arasında devamlılık sorunu olmamalıydı.

Devamlılığa dayalı kesme zaman içinde popüler sinemanın en önemli araçlarından biri haline gelecektir. Bu kurgu yönteminin temelinde birbiri ardına gelen görüntülerin bakış, görüntü ve hareket açısından uyumu bulunmaktadır. Böylece izleyicinin zihninde görüntü tamamlanacak, çekimler farklı bir zamanda yapılsa bile tek bir zaman ve mekân algısı oluşacaktı.[2]

Popüler sinema da sinematografik araçları saklamayı ilke edindiği için, kurgu ne kadar iyi yapılırsa bu kesmeler ve geçişler o kadar az fark edilecek ve seyirci de perdede olan bitene kendini daha kolay kaptıracaktır.

Sahneyi tek bir seferde, uzun ve durağan bir çekimle değil de planlara bölerek anlatmanın doğurduğu bir diğer sonuç da "kesme" dediğimiz olayın sinemada o zamana kadar yapıldığı gibi mekânsal zorunluluklar nedeniyle değil yönetmenin dramatik amacına hizmet edecek şekilde kullanılmasını sağlamasıydı.

Bununla beraber Griffith çekim ölçeklerini[3] de dramatik amaca hizmet eder şekilde kullanmıştır. Örneğin sahnenin muhtevasına göre karakterin iç dünyasına seyircinin daha rahat eğilmesi ve onunla daha iyi özdeşleşebilmesi için göğüs plan vb yakın çekim ölçekleri kullanmıştır. Ayrıca yaptığı "ayrıntı çekimler/planlar"la da seyircinin dikkatini yönelterek gerilimin hazırlanmasına yardımcı oluyor, öte yandan da anlatımda tasarruf sağlıyordu.[4]

Griffith ile ilgili bir diğer önemli nokta ise "paralel kurgu"nun kullanımıdır. Paralel kurgu aslında Griffith'ten evvel de kullanılmış bir yöntem olmakla[5] birlikte Griffith öncesi paralel kurgu daha çok pratik kaygılarla, bilinçsizce ve çok da dramatik bir anlam yaratma amacı taşımadan kullanılmıştır. Griffith ise dramatik açıdan katkı sağlar şekilde, paralel olaylar aracılığıyla heyecanı körüklemek maksadını güderek kısacası daha bilinçli bir şekilde kullanmıştır.

Ayrıca bugün kullanılan birçok geçiş efektinin de Griffith tarafından ustalıkla kullanıldığını söyleyebiliriz. Kararma-açılma(fade in-out), dairesel açılma-kararma(iris in-out), zamanda geriye dönüş(flashback) efektleri anlatımı dramatik açıdan destekleyecek şekilde yer almıştır.

Sinemanın özgün dilini bulmasına inanılmaz katkılar yapmış ve Eisenstein[6] başta olmak üzere birçok büyük sinemacıyı etkilemiş olmasına rağmen Griffith'in hiçbir kuramsal çalışması yoktur. Bunun nedeni belki de sinemayı en azından kuramsal bir çalışma yapacak kadar ciddiye almamış olması olabilir.[7] Ancak herhangi bir kuramsal çalışma yapmamış olsa da başyapıt düzeyinde eserler ortaya koymuştur. Bunlardan en önemlisi ise *"Bir Ulusun Doğuşu(The Birth of a Nation, 1915)"* isimli filmidir.

BİR BAŞYAPIT: BİR ULUSUN DOĞUŞU

Thomas Dixon'un *The Clansman* isimli eserinden uyarlanan film, Griffith'in sinema sanatına getirdiği yenilikleri en etkileyici ve çarpıcı bir biçimde ortaya koyduğu eseri olmakla birlikte içerik açısından da dünyanın en ırkçı filmlerinden biridir.

Film senaryo bağlamında daha sonradan birçok tarihi filmde de kullanılacak olan bir dramatik yapıya sahiptir. Genel planda tarihi olaylar ve tarihi kişiliklerin bulunduğu bir ilerleyiş mevcutken iken özel planda bu tarihi olaylardan etkilenen sıradan kişilerin ilerleyişi söz konudur. Bu tarihi olaylardan etkilenen sıradan kişiler ise Güneyli Cameron ailesi ile Kuzeyli Stoneman ailesine mensup insanlardır.

Bu iki ailenin üyeleri arasında derin bir arkadaşlık ve yavaş yavaş filizlenen bir aşk ilişkisi mevcuttur. Ancak Başkan Lincoln'ın köleliği kaldırması akabinde Güney eyaletlerinin ayrılma isteği ile başlayan İç Savaş her şeyi alt üst eder. İnsanlar yakınlarını kaybeder. Aileler dağılır. Ancak savaş bittikten sonra Lincoln intikamcı duygularla hareket etmez; Güney'in yağmalanmasını isteyen kimi Kuzeyli politikacıların önerilerini reddeder. Lakin bir suikast sonucu öldürülür.

Lincoln'ın öldürülmesi aynı zamanda filmin ilk bölümünün de bitmesi anlamına gelir. İkinci Bölüm Amerikan tarihinde "Yeniden Yapılanma" olarak adlandırılan dönemi ve bu dönemki uygulamaları Stoneman ve Cameron ailesi özelinde anlatır. Ayrıca bu bölüm siyahların çok açık biçimde aşağılandığı mizansenler barındırır ve böylece Ku Klux Klan adında siyah-beyaz eşitliğine karşı çıkan ırkçı örgütün ortaya çıkışı meşrulaştırılır.

Filmin final sahnesi yani Ku Klux Klan üyelerinin beyaz aileyi zencilerin elinden kurtardığı son sahne ise paralel kurgunun gerilim arttırıcı bir unsur olarak nasıl kullanıldığının en güzel örneğidir.

Griffith'in sinemaya getirdiği diğer çeşitli unsurlar da bu filmde ustaca yer alır. Bahsettiğimiz üzere sahneler tek bir seferde, uzun ve durağan bir çekimle kaydedilmez. Griffith'in istediği dramatik hedefler temelinde planlara ayrılırlar. Bu planlarda çeşitli çekim ölçekleri(bel plan vb) gene yönetmenin dramatik hedefleri doğrultusunda kullanılır. Ayrıntı planlar gerilim arttırıcı bir unsur olarak filmde fonksiyonel bir görev ifa eder. Örneğin Lincoln'ın suikasta uğramasını anlatan sahnede, suikast öncesinde suikastçının elindeki silah ayrıntı planda gösterilerek seyircinin gerilimi arttırılır.

Griffith filmin seyirci üzerindeki etkisini arttırmak için ışık kullanımına da özel bir önem verir. Kameranın önüne çeşitli örtücüler yerleştirerek seyircinin belli bir noktaya odaklanmasını sağlamaya çalışır. Üstün yetenekli görüntü yönetmeni G. W. "Billy" Bitzer'ın yardımıyla Griffith "kararma ve açılma efektlerini" de başarıyla uygular.

Bütün bunların yanında Griffith'in filmi dönemi itibarıyla başarılı savaş sahneleri içermektedir. Ayrıca savaş sahneleriyle duygusal sahneler arasındaki dengeyi son derece kusursuz bir şekilde kurmuş olması da filmin bir diğer artısı olarak göze çarpmaktadır.

***

Gösterime girdiği dönemde inanılmaz ilgi gören film, sinemanın kitlesel bir olgu olarak ne büyük etkilere yol açabileceğinin de ilk büyük örneğini oluşturur. Öyle ki, Karaderililerin elindeki beyaz aileyi kurtarmaya gelen Ku Klux Klan atlıları perdede görüldüğünde, sinema salonları alkıştan inlemektedir. Filmin gösterime girmesinin ardından, karaderililerin linç edilmesi olaylarında büyük bir artış gözlenmiştir.[8] Başkan Wilson ise filmi "görüntüyle yazılmış bir tarih" olarak niteleyecekti.

Filmin ırkçı bakış açısına tepkiler de olmadığı değil elbette. Harvard Üniversitesi rektörü filmi "beyazların ideallerini çarpıtmakla" suçladı. Film Avrupa ülkelerinde sansür edildi. *The Nation* ve *The Stateman* gibi gazetelerde Griffith'in tutumunu eleştiren yazılar çıktı.[9] Griffith bu filmle ilgili kendisine yöneltilen tepkilere yanıp vermek amacıyla tarih boyunca hoşgörüsüzlük kavramını ele aldığı *Hoşgörüsüzlük(Intolerance, 1918)* filmini çekecekti.

Sinemanın kitlesel bir olgu olarak ne kadar büyük bir güç olduğunun bu film vesilesiyle ciddi anlamda fark edilmesi ileriki yıllarda sinemaya dönük olarak siyasal iktidarların da ilgi ve alakasını arttıracaktı. Siyasal arenayı giderek etkisi altına almaya başlayan totaliter yönetimlerle birlikte propaganda sineması hız kazanacak; demokratik bir idareye sahip ABD'de bile Hays Kanunları ile sansür devreye girecekti. Sinema önemli bir kitlesel etkiye sahipti ve bu etkinin "başıboş bırakılması düşünülemezdi."

HATİME

Bir Ulusun Doğuşu niteliksel ve niceliksel anlamda sinema tarihinde çok ayrı bir yerde durmaktadır. Niteliksel boyutuyla sinemanın özgün bir anlatı formu olarak ortaya çıkışında bir

kilometre taşıdır. Sinemanın en özgün ve nev-i şahsına münhasır tarafı olan kurgunun, gerçek anlamda bu filmle başladığını söyleyebiliriz. *"Sinema sanat olduğu kadar bir dildir de ve dil olmayı kurgu yoluyla edinir"* [10] sözü de, bu filmin kurgu-sinema ilişkisi bağlamındaki yerini özetler niteliktedir.

Niceliksel boyutuyla ise yarattığı etki sayesinde sinemanın kitlesel bir güç olarak fark edilmesine neden olduğu gibi, ona dönük olarak özellikle siyasal iktidarların ilgilerinin, alakalarının, baskılarının artmasına -bir bakıma- vesile olmuştur.

[1] http://yenisafak.com.tr/sinema/?i=369496

[2] C.Sinan Altundağ, **Türk sinemasında anlatı-kurgu ilişkisi: 9 ve Yazı-Tura filmlerinin anlatı-kurgu ilişkisi açısından incelenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006, s.6

[3] Çekim ölçeği, sahnenin çerçeve içerisindeki büyüklüğünü ifade etmektedir. Uzaklık ve insan bedeni esas alınarak bir takım çekim ölçekleri oluşturulmuştur.(Bel çekim, omuz çekim, genel çekim vb.)

[4] Nilgün Abisel, **Sessiz Sinema,** Om Yayınevi, İstanbul, 2003, s.110

[5] Edwin S.Porter'ın *Bir Amerikan İtfaiyecisinin Yaşamı (Life of an Amerikan Fireman, 1903)* filminde paralel kurgu kullanımını görürüz. Bunun yanında Griffith'in ortaya koyduğu şeyler el yordamıyla da olsa Griffith öncesinde de kullanılan şeylerdi. Örneğin gene Porter'ın *Büyük Tren Soygunu(Great Train Robbery, 1903)* filminin son karesinde kameraya doğru ateş eden adam bel planda çekilmiştir. Griffith kendinden öncekilerden farklı olarak bütün bu şeyleri çok daha fonksiyonel, bilinçli, etkili ve dramatik bir anlama hizmet etmesi için kullanmıştır.

[6] *"Ben her şeyi Griffith'e borçluyum"* **Sergei Eisenstein**

[7] Sonradan Oscar Ödülleri'ni de dağıtmaya başlayacak olan Amerikan Sinema Sanatları ve Bilimleri Akademisi'nin kurulacağı yönündeki haberler üzerine şunları demiştir: "*Amerikan Sinema Sanatları ve Bilimleri Akademisi mi? Yüce Tanrım!* ***Ne sanatı, ne bilimi yahu?"*** (http://yenisafak.com.tr/)

[8] Rekin Teksoy, **Rekin Teksoy'un Dünya Sinema Tarihi,** Cilt 1, 3.Baskı, İstanbul, 2009, s.81

[9] Teksoy, s.81

[10] Giorgio Vincenti, **Sinemanın Yüz Yılı,** Çev. Engin Ayça, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul, 1993, s. 32

KAYNAKÇA

_Abisel ,Nilgün; **Sessiz Sinema,** Om Yayınevi, İstanbul, 2003

_Altundağ, C.Sinan; **Türk sinemasında anlatı-kurgu ilişkisi: 9 ve Yazı-Tura filmlerinin anlatı-kurgu ilişkisi açısından incelenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006

_http://yenisafak.com.tr/sinema/?i=369496

_Teksoy, Rekin; **Rekin Teksoy'un Dünya Sinema Tarihi,** Cilt 1, 3.Baskı, İstanbul, 2009

_ Vincenti, Giorgio; **Sinemanın Yüz Yılı,** Çev. Engin Ayça, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul, 1993